

ЛЕКСЕМА *ЄВРОПЕЙСЬКИЙ* У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Ярослава Прихода

Львівський національний університет імені Івана Франка

Проаналізовано функціонально-семантичне поле лексеми *європейський*. Зосереджено увагу на нових відтінках значення лексеми та її функціонуванні в міжкультурному середовищі.

Ключові слова: Європа, європейський, міжкультурна комунікація, концепт.

Будь-яка інтернаціональна лексема, довго перебуваючи в якомусь монокультурному оточчі, створює власне функціонально-семантичне поле, набуває відтінків значення, конотацій, зумовлених соціумом, особливо та, що з тих чи тих причин актуалізується. Розширення чи звуження смислових і стилістичних відтінків лексеми, безперечно, впливає на якість комунікації, оскільки спостерігається збіг/незбіг обсягу функціонально-семантичних полів у різних мовах. Проілюструймо це на прикладі лексеми *європейський*.

Проблеми, пов'язані з євроназиванням, заторкували у своїх працях, зокрема, польські науковці А. Боровський, А. Ризза-Возняк, В. Хлебда, російські І. Кобозєва, українські О. Гриценко, О. Сербенська, Ю. Зацний тощо.

Прикметник *європейський* походить від географічної назви, тому підґрунтям значеннєвих змін і поштовхом до будь-яких семантичних нашарувань є весь комплекс значень (аж до символічних) самого твірного слова, тобто *Європи*. Аналогічно: *Америка* – *американський*, *Африка* – *африканський*, *Азія* – *азійський*, чи *Японія* – *японський*, *Бельгія* – *бельгійський*. А ще охопніше і докладніше можна уявити поле прикметника, дослідивши поле твірного іменника-топоніма як концепту.

Концептуальний аналіз лексеми *Європа* – непередметної сутності – має свої конкретні тенденції формування, свій механізм концептуалізації. Основні параметри цього аналізу такі: виявлення значення слова, його існування в різних площинах інформаційного простору, зокрема в геополітичному та культурному дискурсі, як лінгвокультурологічна універсалія, міфологема, ідеологема. Концепт *Європа* – багатокомпонентний. Він складається із різноманітних елементів – концептів-мінімумів, що моделюють концепт-максимум, взаємодіють поміж собою. Здебільшого вони виявляють тотожність з матеріальною оболонкою головного концепту: *європейська інтеграція*, *європейська толерантність*, *європейська ідентичність*, *європейскість* тощо. Важлива й ієрархія структуротворчих елементів концепту – політика, культура, економіка, право, релігія, зміна їхніх пріоритетів, похідні вузлові утворення. Зауважмо, що концепт *Європа* розширює своє лексико-семантичне поле, збагачуючи поняттєву основу і самого ядра.

Функціонально-семантичною особливістю лексеми *Європа* є те, що вона належить до слів, семантика яких є своєрідною сполукою слова та оцінного компонента. Отже, концепт *Європа* ґрунтується на ціннісних орієнтаціях, які витворюють широке асоціативне

поле. На основі суто мовного концепту виникає концепт-образ, або метафоричний концепт, актуалізуючи ті потенційні елементи, які дають поштовх до формування образу.

Тлом до динамічного розгортання концепту є газетно-публіцистичний текст. Цей своєрідний метатекст є структурою мовної свідомості, яка найбільше потрапляє під вплив ментальних чинників, творить найбільшу стереотипність у співвідношенні життєво важливих універсальних концептів і присвоює їм специфічні для конкретного соціуму властивості та ознаки. У такому соціокультурному та ментальному мовному просторі структурується і моделюється концепт *Європа*. Його визначальним творчим чинником є конкретний історичний час.

У цій статті зосередимо увагу на творенні концепту *Європа* після відновлення незалежності в Україні, оскільки саме в цей час вибухово активізувалася частотність його уживання, а відповідно і лексеми *європейський*. Це зумовлено тим, що від початку відновлення незалежності Україна оголосила європейський вибір розвитку пріоритетним у своїй зовнішній політиці.

Одразу зауважмо, що така активізація і нове наповнення концепту *Європа*, лексеми *європейський* відбулася і відбувається в інших мовах: у польській, російській, болгарській, чеській тощо. Зокрема польський науковець В. Хлебда [5], докладно проаналізувавши академічні та найновіші польські словники, звертає увагу на те, що лексикографи дедалі частіше тлумачать топоніми не тільки як локальні покажчики місцевості (географічні чи топографічні), а й сміливо додають їхні „негеографічні” пояснення. Наприклад, *Америка* – модерновість, поступ, добробут. Дослідник вважає таке розширення словникової статті „кроком уперед” у філологічній кодифікації географічних назв. На його думку, сотні географічних назв мають філологічну вартість і мають посісти своє місце в корпусах тлумачних словників.

Це ж стосується і дериватів власних географічних назв. Автор підтверджує це аналізом дериватів саме назви *Європа* (*європейскість*, *європейський*, *європеїзм*), які мають структурно значеннєвий характер, граматичний, а не поняттєвий, реально значеннєвий. Наприклад, *європейський* – „що стосується Європи (її території, населення, держав тощо), той, що походить з Європи; відомий, поширений у Європі”, *європеїзувати* – „надавати комусь або чомусь європейських ознак”; *європеїзм* – „сукупність ознак, що свідчать про належність до європейської культури”. Визначення *європейськості* як належності до Європи за браком пояснення в окремій словниковій статті, що під тією Європою розуміють, пише автор, – є поясненням *ignotum per ignotum* (Невідомого через невідоме. – Я.П.).

Ці думки вченого особливо актуальні в контексті міжкультурної комунікації. Адже більшість слів з *євро-* (*європейський*) – професіоналізми, й очевидно, не завжди зрозумілі ширшому загалові. Не завжди однаково відчитує представник іншої культури численні побутовізми: *євробалаканина*, *європесимізм*, *євроочікування*, *єврофото*, *єврогардини*, *єврокури*, *єврооблігації*, *єврогроші*, *євромільярди тощо*. Якщо в мовленні, наприклад, політологів чи економістів *європейський стандарт* (*євростандарт*) – це стандарт, який встановив Європейський Союз для продуктів чи товарів, то для ширшого загалу слово *євростандарт* такого значення не має. Його сприймають однаково як і *єврошини*, *єврорубериод* чи *євростоки*. На цю проблему звертає увагу також О. Сербенська, зазначаючи, що в окремих утвореннях не відчувається великої логіки їхніх творців і навіть є ...приниженням свого,

національного... А можливо, пристрасть до євроназивання має створити враження, що ми вже на Заході? [4: 125].

Прикметний *європейський*, стягнений до префіксоїда *євро-*, набув останніми роками такого поширення, що можемо вже виокремлювати блоки його функціонування. Це, зокрема, суспільно-політична лексика (*єврокомісія, європарламент, єврохартія, євровіза, єврозакон*). У цій групі виділяємо лексеми з елементом оцінності (*євроциніки, євросовки, єврожебрак*); економічну лексику (*євроекономіка, євровалюта, євробанк*); спортивну лексику (*євроліга, єврокубок, євротурнір*); побутовізви (*євродіжка, єврованна, євроквіти, євромеблі, євровікна*) [2].

Польська дослідниця А. Ризза-Возняк поділяє лексеми *європейський* та з *євро-* на запозичені з англійської (німецької чи французької) мов і на ті, які є гібридами і мають національні елементи. Авторка наголошує на снобістичному підході до творення великої кількості слів другої групи, вважає, що вони радше для того, щоб привернути увагу читача, часто досить смішні, щоби більше, порушують польську граматичну систему [3: 177].

Однак зауважмо, що ця проблема актуальна і для англійської мови. Зокрема Ю. Зацний звертає увагу на те, що і в англійській мові не зменшується виникнення інновацій з префіксом *euro-*. В останнє десятиріччя XX сторіччя у своєму семантичному варіанті цей префікс бере участь у створенні похідних, пов'язаних із Європейським Союзом: *euro-dissident, euro-manager, euro-summit*, і моду на євроновотвори вже тоді висміювали у пресі шляхом створення численних okazionalizmів: *We prey European UNION will put an end to the Europractice or Euroizing every word in Eurocreation. But we fear that it will only turn baquetters into Eurobread and Emmenthal into Eurocheese* (NEWSWEEK, Feb. 3, 1997). На початку нового сторіччя євро-неологізми... пов'язані, головню, із єдиною європейською валютою (*euro-block, euro-class, euro-membership, euro-land*) [1:176].

Отже, лексема *європейський*, слова з компонентом *євро-*, численні аббревіатури активно функціонують у різних мовах: і в слов'янських, і в західноєвропейських, особливо вони активні в країнах, які прагнуть увійти до Європейського Союзу. У різних мовах, попри свою однаковість, вони мають різні конотації і відтінки (залежно від того, на якій стадії просування до європейський структур перебуває та чи та країна), які часто не збігаються, і по-різному (подекуди й комічно) прочитуються. Як засвідчує, наприклад, польський досвід, із вступом країни до Європейського Союзу „активність” слів *європейський* дещо поменшується. Від точності слововживання залежить ефективність комунікації, тому, вважаємо, що в українській лексикографічній практиці потрібно фіксувати не лише референційну картографічну віднесеність географічної назви (у нашому випадку лексема *європейський*), а й її культурологічну цінність як складника національного мовного образу світу.

1. Зацний Ю. Сучасний англійський світ і збагачення словникового складу. – Львів, 2007.
2. Докладніше про це див.: Прихода Я. Динаміка лексеми *Європа* та слів з компонентом *євро-* в українській мові // Вісник Львівського університету. Сер. Журналістика. – 2006. – Вип. 29. – С. 253–263.
3. Ryzza-Wozniak A. O powszechniej eironomii, czyli o funkcjonowaniu czastkii euro we wspolczesnej polszyzynie // Język. Teoria – dydaktyka. – Rzeszow, 1999. – S. 173–179.
4. Сербенська О., Волощак М. Актуальні інтерв'ю з мовознавцем. – К., 2001.
5. Chlebda W. Zarys polskiej geografii mentalnej // Przegląd humanistyczny. – 1997. – № 3. – S. 81–94.

THE LEXEME *EUROPEAN* IN INTERCULTURAL COMMUNICATION

Yaroslava Prykhoda

Ivan Franko Lviv National University

The functionally semantic field of the lexeme *European* is analyzed. Attention is focused on the new shades of meaning of the lexeme and its functioning in an intercultural environment.

Key words: Europe, European, intercultural communication, concept.